

certa fide aut testimonio constet, nec probari ratione possit, nisi ex assertionem quam probare intendimus.

10. *Legitima ratio dictæ assertionis.* — Ratio ergo assertionis petenda est ex dictis supra de conditionibus requisitis et sufficientibus ex parte actus ad meritum de condigno. Ubi diximus omnem actum moraliter bonum et supernaturalem, vel supernaturaliter ex vera gratia factum, esse meritorium de condigno essentialis beatitudinis, vel augmenti ejus. Quia omnia talia opera tendunt in Deum ut finem supernaturalem, quod ex parte ipsorum satis est, ut sint meritoria consecutionis talis finis, in qua consecutione essentia beatitudinis consistit. Unde cum alias in persona supponitur sanctitas, quia de meritis justorum loquimur, et Deus his omnibus vitam æternam promiserit, nihil deest his operibus (ut Concilium Tridentinum sentit) quominus vere et condigne meritoria sint essentialis gloriæ. Hoc ergo principio posito, concluditur ratio. Quia justus non meretur de condigno gloriam accidentalem, nisi per actum supernaturalem ex fide, et gratia profectum; sed per talem actum meretur præmium essentialis; ergo nunquam meretur accidentalem gloriam quin essentialis etiam mereatur. Consequentia clara est, et minor probata est. Probatur ergo major, quia gloriæ accidentalis supernaturalis est; nullum autem est meritum supernaturalis præmii, nisi per gratiam saltem auxiliantem, ac subinde per actum aliquo modo supernaturalem, ut contra Semipelagianos sæpe dictum et probatum est; ergo.

11. *Objectio.* — *Confirmatio.* — *Prima solutio.* — *Solutio secunda.* — Dices opus naturale ante omnem gratiam factum non posse esse meritorium, et hoc solum contra Semipelagianos probatum est, et ideo est verum non tantum de merito de condigno, sed etiam congruo. At vero, supposita gratia sanctificante, bonum opus morale et omnino naturale posset esse meritorium alicujus præmii supernaturalis, saltem accidentalis gloriæ, quia ad hoc sufficit dignitas personæ; ergo talis actus poterit esse meritorius de condigno præmii accidentalis, licet non sit præmii essentialis. Et confirmatur ac declaratur, quia justus faciens talia bona opera, licet non mereatur magis de Deo gaudere, meretur saltem magis gaudere de talibus operibus, quod gaudium ad gloriam accidentalem et supernaturalem pertinet; ergo isto modo inveniri

potest meritum de condigno absque merito gloriæ essentialis. Respondeo primo etiam in patria esse illud gaudium talium operum mere naturale, nam etiam memoria talium operum potest esse naturalis; ergo et complacentia seu gaudium illorum, et ita illud gaudium non est supernaturale præmium, nec proprie pertinet ad augmentum accidentale supernaturalis beatitudinis, vel ad gloriam accidentalem, sed pertinet ad integram perfectionem naturæ, quæ illi gloriæ supponitur. Quod si quis instet, quia illam naturalis perfectio est necessario conjuncta cum statu beatifico supernaturali, et illi suo modo debita, respondeo hoc ipsum non nasci ex opere naturali in via facti, sed ex merito de condigno aliorum operum, nam ratione illorum debetur ille status omnium honorum aggregatione perfectus, ideoque illud gaudium, si quo modo sub meritum de condigno cadere potest, non esse ex merito ipsius operis moralis, de quo beatus gaudet, sed ex merito aliorum operum, quibus essentialis beatitudinem promeruit. Unde respondeo secundo, concedendo illud gaudium posse esse supernaturale, et ex illuminatione, vel scientia infusa ac supernaturali, et negando dari tale gaudium ex merito ejusdem operis, de quo est tale gaudium, sed per quamdam consecutionem esse ex merito de condigno ipsius præmii essentialis. Quia, illo dato, quasi connaturale est illi statui posse hujusmodi opera etiam in proprio genere supernaturaliter cognoscere, et de illis similiter gaudere, quod patet aperte, nam beatus non tantum gaudebit de talibus bonis, quæ in gratia fecit, sed etiam de iis quæ fecit in statu peccati, sicut etiam de perseverantia in fide, licet informi, gaudebit, et nihilominus non meruit de condigno illud gaudium per talia opera, neque per fidem; meruit ergo illud per opera digna in statu gratiæ facta; idem ergo erit de gaudio honorum operum in statu gratiæ factorum, si quæ forte sunt quæ præmium essentialis non mereantur.

12. *Assertio quarta bipartita, statuens gloriam accidentalem mereri propter dictam conjunctionem cum essentiali.* — *Probatur pars prior.* — *Posterior pars, id est, connexio accidentalis gloriæ cum essentiali declaratur inductione.* — Hinc ergo ulterius addo accidentalem gloriam non cadere sub meritum de condigno, nisi quatenus aliquo modo conjuncta est, et quasi annexa gloriæ essentiali, sive hæc annexio ex natura rei nascatur, sive

in ea fundamentum habeat, et compleatur per ordinationem divinam, sive ex sola ordinatione divina orta sit. Ratio prioris partis est, quia in uno actu meritorio non videntur esse plura merita de condigno, sed unum tantum, cui unum præmium condignum, et quasi adæquatum respondet; ergo si plura præmia illi respondere videntur, non sunt per modum plurium, sed per modum unius; ergo oportet ut vel sint præmia partialia solum concomitanter adjuncta, vel unum sit principale, et aliud accessorium tanquam alteri annexum. Non possunt autem esse partialia, quia essentialis gloria immensi valoris est, et per se condignissimum præmium humani meriti ex gratia facti; ergo necesse est ut accidentalis gloria, tanquam quid consequens et annexum, ad essentialis gloriam conferatur. In altera vero parte assertionis declaratur hæc annexio. Dicimus enim tribus modis posse intelligi. Primo, ex natura rei, quod non oportet intelligi in rigore physico, ita ut gloria accidentalis ex essentiali per propriam efficientiam resultet, hoc enim neque necessarium est, nisi fortasse inter aliquos actus beatificos, ut inter amorem et gaudium de Deo ipso, vel inter visionem Dei et ejus necessarium amorem (juxta aliquorum opinionem), sed de his actibus nunc non loquimur. Illos enim supra ab accidentali gloria distinximus, quia suo modo ad substantiam beatitudinis, vel ejus complementum intrinsecum pertinent. Igitur sub hoc membro constitui potest summa pax, quam et unusquisque beatus in se, et omnes inter se habebunt in statu gloriæ; item magna perfectio intellectus et voluntatis, quam recipient, ut circa creaturas omnes, et maxime ut unusquisque circa seipsum, et omnes inter se perfectissime exercere valeant, juxta uniuscujusque excellentiam et mensuram. Et in hoc ordine collocari potest gloria corporis, quatenus ex gloria animæ redundat. Quamvis enim hæc redundantia non sit per naturalem sequelam cum propria efficientia, nihilominus, supposita conditione naturali animæ humanæ, et unione ejus ad corpus, et supposita elevatione animæ ad visionem beatam, tam necessaria est gloriosa dispositio corporis ad perfectum statum gloriæ animæ, ut possit dici connaturaliter debita, et ita suo modo ex natura rei consequens illam. Aliæ vero sunt perfectiones gloriæ accidentalis habentes fundamentum in substantiali gloria, non tamen ita necessarium, quin per

divinam ordinationem et congruam providentiam compleantur, ut sunt in anima revelationes speciales quas extra Verbum recipiunt beati, unusquisque juxta peculiarem et individuam conditionem sui status, ut de variis eventibus in hoc inferiori mundo contingentibus, et accidentalia gaudia, quæ inde percipiunt, et similia. In corpore vero determinatio ad tales qualitates vel dotes corporis ex ordinatione divina sine dubio manavit, supposita tamen corporis naturali imperfectione et multiplici necessitate. Denique aliæ videntur esse accidentales perfectiones gloriæ, per solam Dei voluntatem juxta divinas suæ sapientiæ regulas ordinatæ. Et hujusmodi esse videntur quædam dona accidentalis gloriæ, quæ Deus quibusdam specialibus operibus quasi ex singulari privilegio promisit, ut sunt aureolæ Martyrum, Virginum et Doctorum, et peculiaris prærogativa sedendi cum Christo in judicio Apostolis promissa, vel etiam omnibus voluntariam paupertatem propter Christum profitentibus, et alia fortasse multa similia, quæ in thesauris divinæ sapientiæ et providentiæ ordinata sunt, nos vero latent. In his autem omnibus, supposita divina ordinatione et promissione, qui mereatur de condigno præmium essentialis talium operum, meretur consequenter accidentalem gloriam illi annexam. Quia, licet meritum illud unum sit et finitum, et essentialis gloria illi posset sufficere in præmium justissimum, non est tamen hæc proportio et quasi æqualitas ita definita, quin, salva sufficienti proportione ad meritum de condigno, possit aliquo ex dictis modis accidentale præmium tanquam accessorium illi adjungi.

13. *Ad primum argumentum in num. 18.* — *Ad secundum.* — *Ad tertium.* — *Ad quartum.* — Neque contra hæc urgent rationes in principio factæ. Nam imprimis non obstat quod aliquis beatus inferior in gloria essentiali habeat aliquod donum gloriæ accidentalis, quod alias in essentiali beatitudine superior non habet, quia sicut inferior substantia corporalis seu naturalis habet interdum connaturalem virtutem accidentalem singularem et mirabilem, quam non habet alia res in essentia perfectior, ita potuit alicui gloriæ essentiali, ut est præmium talis operis, ex divina ordinatione conjungi præmium alterius operis, etiamsi in substantia majus et perfectius sit. Et hoc modo dicitur martyrium habere quamdam specialem gloriam accidentalem, quam non habet longa vita Confessoris,

etiamsi majoris meriti sit. Quia vero aureola martyrii non respondet actui interno martyrii, quantumvis perfecto, si non jungatur exteriori, ut D. Thomas docet et communiter creditur, ideo de illa corona, et si qua est alia similis, dicendum est non dari præcise ut præmium meritorum, sed ut specialis prærogativa ex Dei voluntate concessa pro tali opere, non solum ut meritorium est, sed etiam ut exterius morte, vel saltem per lethalia vulnera consummatum est. Quod autem addebatur tertio loco, quod præmium essentialiter respondet charitati, accidentale bonitati operis, quam habet ex objecto creato, sano modo intelligendum est solum per quamdam accommodationem; nam simpliciter verum est actus etiam virtutum moralium ex gratia factos mereri augmentum essentialis gloriæ. Et e contrario actus charitatis non solum essentialiter, sed etiam accidentalem gloriam sibi proportionatam meretur. Ex illa ergo sententia nihil contra præsentem doctrinam colligi potest, quia, licet demus eidem actui accommodari gloriam essentialiter et accidentalem secundum diversas rationes, sicut illæ rationes connexionem habent in eodem actu, ita gloria accidentaliter et essentialiter illam inter se habere poterunt. Ad ultimum jam dictum est bona opera moralia, si supernaturali modo fiant, essentialiter gloriam primario, et secundario aliquam accidentalem mereri; si vero opus sit mere naturale, neutrum proprie mereri.

## CAPUT XXX.

AN DEUS EX VERA, PROPRIA ET SPECIALI JUSTITIA PRÆMIUM MERITIS SANCTORUM DE CONDIGNO RETRIBUAT, ITA QUOD ESSET INJUSTUS SI ILLA NON RETRIBUERET?

1. *Ratio tractandæ questionis.* — De hoc puncto et de justitia Dei in retribuendo meritis præmio disputavi in tom. 1 tertiæ part., disput. 4, et postea in speciali opusculo, ideoque posset hoc loco prætermitti, quia nihil fere alicujus momenti addendum occurrat. Tamen propter hujus materiæ complementum, visum est brevi compendio et majori claritate ac resolutione nostram sententiam iterum proponere, obiterque novis opinionibus ac objectionibus, quæ nunquam non succrescunt, satisfacimus, magna tamen moderatione et brevitate, quia nec apologiam scribere, nec contentiose agere, sed ve-

ritatem illustrare, quantum assequi possumus, intendimus. Et quoniam in citatis locis, auctores de hac materia tractantes, et eorum opiniones satis retulimus, statim quam credimus veram sententiam esse proponemus.

2. *Notatio pro illius decisione.* — Primum vero omnium, ut punctum quæstionis aperiamus, supponimus, licet attributa Dei in re una perfectio simplicissima realiter ac formaliter sint, nihilominus ita a nobis distingui ratione cum fundamento in re, ut non omnia opera Dei ad extra, quæ a virtutibus in eo formaliter existentibus, et ratione distinctis proveniunt, ab omnibus illis secundum omnem rationem procedant, sed quædam dicuntur esse opera justitiæ, alia misericordiæ, alia fidelitatis, ut docuit D. Thomas, in 4, distinct. 6, quæst. unica, artic. 3. Et quamvis idem opus pluribus attributis attribui, et ab eis procedere possit, semper tamen sub diversis rationibus consideratur, ut, verbi gratia, opus creationis omnipotentis et misericordiæ opus est; sed illius quatenus est physica productio ex nihilo, hujus vero in quantum est actio moraliter bona, ex voluntate sublevandi miseriam proveniens. Cum ergo reddere præmium meritis sit et opus physicum (ut sic dicam), quia est realis productio talis rei quæ in præmium datur, et sit bonum opus morale recte rationi consentaneum, in præsentem non priori ratione consideratur, sic enim clarum est esse insigne opus omnipotentis Dei, et consequenter etiam sapientiæ dirigentis, et voluntatis potentiam applicantis, ut nostro more loquamur. Consideratur ergo posteriori modo, et præcise inquiritur a quo attributo seu virtute morali Dei formaliter et quasi per se primo procedat.

3. *Assertio prima certa.* — *Probatum primo ex Scriptura.* — Bellarminus in libr. 4 de Justific., cap. 4, 20 et 22; Valentia, disp. 8, quæst. 2, punct. 2. — *Secundo, ex Conciliis.* — *Tertio, ex Patribus.* — *Quarto, ex ratione.* — Dicimus itaque primo præmium reddere meritis justorum de condigno, esse opus divinæ justitiæ. De hac conclusione sub his terminis non credo esse, nec posse esse controversiam, quia Scriptura passim ita loquitur de præmio et merito justorum, ut supra cap. 1 et 18 notavi. Et patet ex illo 2 ad Tim. 4: *Superest mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus, justus judex;* non enim potuit Paulus vel pluribus vel formalioribus verbis docere et explicare ad quam virtutem divi-

nam retribuere præmia meritis pertineat; nam quia est quasi objectum seu effectus justitiæ, vocat illam coronam justitiæ, et quia est actus justitiæ, dicit esse a Deo, quatenus justus judex; hanc enim vim habet illa determinatio, alias æque dicere posset, quam reddet mihi Deus misericors Pater, vel omnipotens Dominus. Ad idem ponderari possunt verba Matth. 20: *Voca operarios, et redde illis mercedem,* nam in omnibus illis vocibus, *operarios, redde mercedem,* inculcatur justitia; et similia sunt illa Pauli, 1 Corinth. 3: *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem,* ut omittam alia quæ de verbis retribuendi et remunerandi, et secundum opera judicandi in dicto cap. 1 ponderavi. Secundo, eodem modo expendi possunt Conciliorum verba, quorum virtute Scripturam explicarunt. Hujusmodi sunt illa Concilii Arausicani, can. 18: *Debetur merces bonis operibus, sed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.* Ubi verbum ebendi, et mercedis, justitiam indicat, et ideo merces a gratia distinguitur. Et latius Concilium Tridentinum, sess. 6, cap. 16, vitam æternam ait proponendam esse justis, et tanquam gratiam, et tanquam mercedem: *Hæc est enim (ait) corona justitiæ, quam aiebat Apostolus a justo iudice esse reddendam, non solum sibi, sed et omnibus qui diligunt adventum ejus.* Et similia habet Concilium Senonens. in Decret. fid., cap. 16. Tertio, eodem modo loquuntur Sancti, præsertim Augustinus, lib. de Grat. et liber. arbitr., cap. 4, 5 et 6, et Epist. 103, et lib. de Perfect. justit., respons. 17, et lib. de Morib. Eccles., cap. 25: *Vita (inquit) æterna est totum præmium, cujus promissione gaudemus, nec præmium potest præcedere merita, et prius homini dari, quam justus est. Quid enim est hoc injustius et quid justius Deo?* Ubi aperte sentit præmium vitæ æternæ ex justitia dari. Et tract. 3 in Joan., ubi ponderans verba Pauli de corona justitiæ a Deo reddenda, inquit: *Jam debitum flagitat, jam debitum exigit, nam vide sequentia: Quam reddet mihi Dominus in illa die, justus judex.* Et Cyprianus, Epistol. 56, in fine, alias lib. 4, Epistol. 6, ad Deum ut justum judicem pertinere ait, *mercedem fidei et devotionis exsolvere.* Et Hieronymus, Isai. 49, ait concessisse nobis Deum liberum arbitrium; *ut juste voluntas præmium consequatur.* Et Chrysostomus, tom. 2, homil. 4 de Lazaro, circa medium: *Si justus est Deus (ait), et his et illis reddet pro meritis,* et alia inferius afferemus.

Quarto, est hic communis modus loquendi Scholasticorum, nam D. Thomas 1. 2, q. 21, artic. 3, de merito generatim loquens, dixit ordinem dicere ad retributionem, quæ fit secundum justitiam, et artic. 4 addit tale esse meritum hominis apud Deum, et quæst. 114, art. 1, mercedem reddi merito quasi quoddam pretium ipsius, et sicut reddere pretium debitum pro re accepta est actus justitiæ, ita etiam reddere præmium pro merito. Et idem habent Conradus, Cajetanus et alii in eisdem locis, itemque Cajetanus tom. 3 Opusc., tract. 11 de Fide et operibus, cap. 6. Et communiter Scholastici in 2, distinct. 27, ubi Bonaventura, artic. 2 fere toto; Durandus, quæst. 2; Gabriel, artic. 1; Ægidius, quæst. 2, art. 3; Argentin., quæst. unic., art. 4; Richardus, art. 2, quæst. 3, et in 4, distinct. 46, art. 1, quæst. 1, ubi etiam Scotus, quæst. 1, et in 1, distinct. 17, quæst. 2, § *Sed tunc*; Soto, lib. 3 de Natur. et Grat., cap. 7; Vega, lib. 8 in Trident., cap. 10; Hosius, in Confess., cap. 73; Ruardus, artic. 10, § *Tertia difficultas*; Bellarminus, lib. 5 de Justificat., cap. 4, 14 et 16. Ultimo, potest hæc assertio ratione demonstrari, sed explicatur melius ex sequentibus assertionibus.

4. *Assertio secunda.* — *Conglobatio dictorum.* — Secundo ergo dicendum est retributionem meritorum in Deo non esse actum justitiæ universaliter dictæ, sed alicujus particularis justitiæ ab aliis attributis ratione distinctæ. Hæc etiam assertio certa et clara est, si termini intelligantur. Est ergo supponendum ex Aristotele, 5 Ethic., cap. 1, et divo Thoma, 2. 2, quæst. 58, artic. 6, justitiæ nomen interdum sumi in generali quadam significatione, tribuiturque omni virtuti, quatenus omnis virtus aliquam æqualitatem servat, et hoc modo justitia idem est quod virtus, unde est veluti genus ad omnes virtutes. Hæc autem acceptio justitiæ valde impropria est, ac proinde præsentem instituto non servit. Proprie igitur justitia significat speciale genus virtutis ab aliis distinctum, cujus munus est jus seu debitum suum alteri reddere. Justitia autem etiam hoc modo sumpta non est infima species, sed genus, et non unum tantum, sed multiplex, seu æquivocum, ideoque est ulterius advertendum, virtutem moralem appetitus generatim distingui in virtutem, quæ circa seipsum, id est, circa subjectum proprium versatur, et virtutem, quæ ad alterum ordinatur, seu quæ circa passiones vel operationes versatur, ut constat ex D. Tho-